

А 728-1
6
Самырык
ЧЫЛА ЭЛ ПРОЛЭТАР-ВЛАК, УШНЫЗА!

Ў МАРИЙ ДРАМАШ

Самырык ўдрамаш сйезд дэлэгаткэ-влак (шола гыч):
Смирнова Даша, Маринина

1936 ий

МАРИЙ ОБЛАСТЬ
КУГЫЖАНЫШ САВЫКТЫШ

Йанварь № 1

ЛУАТКОК ИЙ ЛЭНИН ЗНАМЪЭ ДЭН

Соколов М. Ив.

Лэнин—кугу гэний, мэмнан кугу туныктышо, туньамбалсэ пролетариат дэн шэмэрын вождышо ыльэ да ончыкланат тугак кодэш. Ленинын колымыжлан ындэ 12 ийат эртыш. Ты луаткок ий жапыштэ Лэнин энамьж дэн, тудын ик эн сай тунэмшыжын—Сталин йолташын вуйлатымыж дэнэ мэмнан калык озанлыкна чыла йыжынгыштыжат туньамбалсэ шотан историчэскэ сэнгымашым ыштыш.

Лэнин илымыж годым Маркс дэн Энгэльсын туныктымыжым шуктэн шогашлан шкэ илышыжым чаманыдэ пуыш. Тудын туныктымыжла гыч ик эн кугу туныктымыжлан у жапыштэ, империализм жапыштэ *пролетар диктатурым* ыштымэ шотлалтэш. Пролетар диктатур нэргэн Лэнин тыгэ ойлэн:

„Пролетар диктатур,—вийанрак тушман ваштарэш, буржуазий ваштарэш, тудым сүмырымö годым *лу пачади кугэмдэн* торэшланымыжэ ваштарэш, у классын (пролетариатын) эн шыдын, эн писын, чаманыдэ кучэдалмыжэ лийэш... Пролетар диктатур—тошто общэстын вийжэ, койышыжо ваштарэш вұрым йоктарэнат-йоктардэат, вийэшат-ты-

нысынат, оружий дэнат озанлык паша дэнат, туныктымо дэнат, власть дэнат чот кучэдалмаш лийэш“.

(Лэнин, XXV, стр. 173, 190).

Тыгай пролетар диктатур Лэнин туныктымыж сэмын „*совет форман*“ лийман. Историйсэ опытым, эн ончычакжэ „Париж комун“ дэн „1905 ийсэ руш рэволюцышто“ советым ыштэн кучэдалмэ опытым ушыш налын Лэнин вуйлатымыж дэн мэмнан элыштэ „пролетар диктатур“ (совет власть) шукталтэ.

Мэмнан дэн Совет властым ыштымаш туньамбалсэ пролетариат дэн шэмэрын шинчаштым почо. Тыгэ эрлашыжым гайак Совет власть эрвэл кугыжанышлалтэ: Китайыштэ, Ираныштэ, моло вэрэат ышталтыч. Китайыштэ гын, совет власть кызыт мартэнат контррэволюцо ваштарэш гэройла крэдалын шога. Тушто вэл огыл, Совет форман власть вэрч Касвэл эллашлат: Австрийсэ шуцбундовэц-влак, Испанийсэ астурийын горньакышт-влак, молат кучэдалыч. Ленинын туныктымыжо туньамбалсэ пролетариат дэн шэмэрлан капитализм кид йымачын ик пролетар диктатурым ыштымэ дэнэ вэлэ лэкташ лиймым он-

чыктыш. Садланак вэт кызыт „*коммунист интернационална пэнгьдэмдалт тольо. Ты нэргэн Ленинын сугыньлымыжо шукталтэ.*

Мэмнан элыштэ Совет власть ындэ 18 ий шога. Ты эртышэ жапыштэ моло кугыжанысэ дэн шкэнаи эл көргысö клас тушман-влак Ленинын колымэнгэ пролетар диктатур шалана манын ушанышт. Нунын дэн ик радамыш тошкалшэ түрлө опортунист-влакат Ленинкэ большевик партийым, *большевизм* корно гыч шунгалтыкташ тыршышт. Большевик партийын члэн думжым кўшнö кучымо дэн партий көргысö йэдинствым чот аралымэ нэргэн Ленинын сугыньлымыжым кўрылнэшт ыльэ. Тидэ вэлэ огыл, Ленин партийын посна вождьыштым, мутлан Сэргэй Мироныч Кировым пуштмо дэн, молымат пушташ сöрымö дэн мэмнан партийын гөроичэскэ пашажым чактарынэшт ыльэ. Но нуно йонгылыш лийыч. Ленин—Сталин партий йэдиный, пэнгыдэ лийэ. Нунылан сэныдымаш ик крөпостыат укэ.

Ленин колымо дэч вара ындэ 12 ий жадыштэ Ленин партий, тудын вождьшо—Сталин вуйлатымыж дэнэ Совет власть йыдалык йэда, кэчэ йэда пэнгыдэмын, шарлэн толын, пролетариат дэн шэмэрын йöратымэ властышэ лийэ. Мэмнан Совет властына эн кумда пролетариат дэн шэмэрын демократичэскэ властына лийэ. Ты властым пэнгыдэмдашлан кодшо ийын олаштэ 91% да йапыштэ 85% сайлышэ-влак Совет сайлымэ погынымашыш погынэныт. Совет власть оласэ дэн йалысэ сайлымэ права пумаштэ ойыртэмышымап пытарэн толэш. Совет власть кумда шэмэр калык ой дэн (наказ) виктаралтэш, кугыжаныш виктарымэ пашаш ожно эн шэнтгэлан кодшо йэн түшкам—үдрамашым шушышын шога. „*Мэмнан кажнэ үдрамаш, кажнэ кухаркэ, кажнэ пашачэ кугыжаныш пашам виктарэн кэртшэ*“, манмэ Ленинын сугыньыжо шукталтын. Тэвэ кодшо ийыштэ Совет сайлымэ кампаныштэ сайлэн кэртшэ чыла үдрамаш гыч 83% сайлышэ-влак погынышт. Ик марий областыштына налына гын, Совет-влакын члэныштлан 1196 үдрамаш шога. Тидэ советын чыла члэныштлан 23% лийэш. *Маробисполком члэнлан—19 үдрамаш шога, йал совет вуйлатымэ пашаштэ 7 үдрамашна уло.* Тидэ эша түнгалтыш гына, ончыкшым тыгай үдрамаш влак йатыр гана шуко лийшашлык. Тугэ гын, ик йодыш лэктэш, моло—капиталист эллаштэ үдрамаш правитьельствым вуйлата мо? Укэ. Тушто альэ үдрамашын сайлымэ йүкшат укэ.

Ленин колымыж дэч ончыч пашазэ дэн крөсаньык ушэмым пэнгыдэмдаш сугыньлэн кодыш. Ленин колымыжлан 12 ийдалыкшэ дэч изиш гына ончыч ВКП(б) Рүдö Комитэтын плэнуумжо ты сугыньым шуктымо шотышто тыгай итогым ончыктыш. Совет Ушэм индустриальнэ да эн кўкшү, эн у техникан лийын. Ленин түнгал пумо электрофикацэ планым ты 15 ийыштэ 3 пачаш утыж дэн тэмымэ, чылажэ ындэ 4345 түжэм

киловатыш шуктышна. Совет ушэм түнхамбалнэ электроэнэргий шот дэн 3-шо вэрыштэ шога.

Промышлэныстын моло йыжынгыштыжат мэмнан кугу сэнгымашна уло. 1925 ий дэн тагастарымаштэ промышлэныстына 10,3 пачаш кушкын. Продукцо шукэмдымэ тэмп шотышто мэ кодшо ийыштэ план почэш 16% олмэш 24% шуктышна. Промышлэныстын йатыр ужашыж дэн түнхамбалнэ мэ ончыл вэрыш лэчна. Кодшо ийлаштэ күртнө корно пашана ик эн анысыр ужашна ыльэ гын, 1935 ийыштэ ту планым утыж дэн тэмышна.

Промышлэныстын тыгэ ончык каймыж дэн йал озанлыкна миллион дэн посна илышэ тыгыдэ озанлык гыч ончыл техникан, шуко машинан, колэктивлымэ озанлыкыш савырныш. Йал озанлыкна ындэ „индустриальнэ трудын“ ик ужашыжэ лийэ. Оласэ дэн йал озанлык ойыртэм ындэ пытэн толэш. Ик манаш гын, Совет Ушэмысэ йал озанлыкым түнхамбалнэ эн кугу, социалистичэскэ озанлыкыш савырышна. Тыгэ кызыт мэ капиталист элэментым йал озанлыкыштэ сэнэн толна, ласка да вэсэла илышым чогышна.

Промышлэнысты дэн йал озанлык ончык каймэ дэн культур илыштына *всэобучым илышыш пуртэна.* Мэмнан чыла калыкна грамотан лийыч. Обшо культурна кушко, книга, газэт, кино, молат путырак чот шарлышт. Культур пашам виангдаш кызыт шэмэр калык шкэ пижын—тыштэ мэмнан кугу сэнгымашна.

Ленин мэмнан дэч каймыж годем *Совет республик ушэмым пэнгыдэмдаш да кумдангдаш сугыньлыш.* Ты сугыньо Сталин йолташын вуйлатымыж дэнэ шукталтэ. Социализм ыштымаштэ чыла наций республикын ончык каймыжэ раш койэш. Тэвэ налза: Крым, Татарий, Чуваший, Кабардино-Балкар область дэн республик-влак ожно шэнтгэлан кодшо-влакэт, кызыт ончылсо, ордэнан улыт.

Мэмнан Марий кундэмат индустриальнэ аграрнэ корныш тошкалын. Мэмнан промышлэныстына, национальнэ пашазэ кадрна кушкэш. Социалистичэский йал озанлыкна пэнгыдэмэш, виангэш. Тугак национальнэ форман, социалист содэржаныш культурнат виангэш.

Марий Область 1935 ийыштэ кугыжаныш ончылно шкэ сöрымжым—*киндэ дэн йытын пушашым жап дэч ончыч тэмыш.* Кугу шурно лэктыш вэрч кучэдалшэ колхозна шүдö нарэ крайысэ „*почот онгаш сэралтыныт*“. Кугу шурно лэктыш вэрч большевикла кучэдалшэ мэмнан пэрвой ордэноносэц-влакна: *Иванов, Игнатъев, да Трофимов* йолташна улыт. Тугак кугу шурно лэктышым налшэ „*дваццатник-влакнат*“ погынышт.

Ожно кугыжаныш кид йымалнэ, марий карт дэн кулак кид йымалнэ, тошто йүла, йэш да пöрийэн кид йымалнэ 3 пачаш пызырналт илышэ марий үдрамаш кызыт ончыл йэн радамыш лэктыч. Налза Чөмоданова дэн Лэбэдэва марий үдр-

влакым, нуно Косолапово дэн Шэрнур МТС-лан чаплэ стахановкышт лийыныт, нуно 450 трудодень нарэ пашам ыштэныт. Тыгай үдр-влак шукын улыт. Шукэртэ огыл, у ий тўналтыштэ Марий областын эн сай рвэээ ўдрамашын пэрвой сйэздышкыжэ тыгай йэн 150 нарэ погынышт. Нуно колхоз илышым шинча сорта сэмын аралаш да кугу шурно лэктыш вэрч уло *кумылышт* дэн кучэдалаш сөрышт.

Чыла тидэ у йэн-влак, стахановэц-влак мэмнан партийын, шэмэрын вождыжо—Сталин йолташын тыршымыж дэн лийыч. Ындэ мэмнан элыштэ шэмэрын илышыжэ сайэмын, вэсэла лийын. Мэмнан дэн эксплоатацэ укэ, мэмнан у, кўкшў тэхникна ышталтын, тидэ у тэхникым умлэн кидыш налын моштышо йэн йамдылалтыныт. Сандэнэ стаханов движэньэ шарлэн. Стаханов движэньын значэныжэ кугу. Тудо соцтанасымашын вийангмэ, кўшыл жапшым ончыкта, кызытсэ тэхничэский нормым пудырта, садланак вэт тудо рэволюционныйлан шотлалтэш. Тидэ движэньэ социализм гыч комунизмыш вончаш условийым йамдыла.

Мэ 1936 ийыш тошкална. Социализм пэнгыздэмдымэ пашаштэ тэний калык озанлык чыла ужашыштыжат стаханов - бусыгин движэньым пугырак талэштыман. Мэ тэний 8 млрд пуд киндэ налшаш вэрч, вольык ашнымаштэ кугун сэнышашлык вэрч кучэдалшашлык улына. Тыгак толшашлык шошо ага кампаныштэ марий ўдрамашлан йытын дэн кыньэ вэрч чот кучэдалман. ВКП(б) Крайкомын кодшо плэнуэмэш *Прамньэк* йолташ тыгэрак ойлэн:

„4.. Йытынлан эн сай мландым ойырыман. Ты ойырымо мландым колхозысо ўдрамаш-влак пэнгыздэмдат гын вэлэ, йытынлан мландым ойырымлан шотлыман. Йытын, ик манаш гын,—ўдрамаш паша шурно. Йытын пашам утларак ўдрамаш ышта. Тугэжэ гын, йытынлан мландым ойырымо годымат ўдрамашын мутшо рэшайушо лийжэ“.

Тидэ шомак ўдрамаш ончылан кугу задачым шында. Тидэ пашаш Стаханов йоным пуртэн йытын шотышто ончыл вэрым налаш тыршышашлык улына. Тыгай пашана колхозышто ўдрамашын кугу вийжым ончыкта.

Мэмнан кажнэ прэдприятын, кажнэ колхозын кажнэ сэнымашыжэ социализмым пэнгыздэмда. Садланак вэт тўнхамбалсэ капиталист тушман-влак мланна сырат, мэмнан пашанам локтылнэшт, мэмнан ваштарэш сарым тарваташ шылтыкым кычалыт.

Но нуно тидым шинчэн лийышт: *Мэмнан йошкар армийнамат пэнгыздэмдымэ нэргэн Ленинын сугыныжым мэ шуктэнна*. Тыгэжэ гын, *Ворошилов* йолташын Р. К. плэнуэмэш, ойлымо мутшым шарныктэна:

„Мый шкэ шонэм,—тыгак Сталин йолгашат, тыгак Орджоникидзэ йолташат, мэмнан ВКП(б) Рўдө Комитэт дэн правитэльствынат тыгак шонат,—тушман мэмнан ўмбака кэрылтэш гын, мэ шагал вўр йоктарымэ дэн, пэш шагал срдэствам да тугак пэш шагал мэмнан пагалымэ бойэцнам йомдарымэ дэн мэ тушманым сэнышашлык улына“ (Сово кырымаш).

Тыгэ мэмнан пагалымэ Сталин йолташ Ленин знамьым кўш нөлтэн кайа.

„Ленин знамьэ дэн

Октябрь рэволюцо вэрч
кучэдалмаштэ мэ сэнышна.

Ленин знамьэ дэн

Социалист строитэльствэ
паша вэрч кучэдалмашгэ
Мэ сэнгэн кугун ончык кайышна.

Тудо знамьэ дэнак

Пўтынэ тўнхамбалсэ
пролетар рэволюцышто
мэ сэнгэна.

Эсэн лийжэ ленинизм!“ (Сталин).

ОНЧЫЛ КОМБАЙНЭР ДЭН КОМБАЙНЭРКА-ВЛАКЫН СОВЭШАНЫШТЫШТ СТАЛИН ЙОЛТ. ОЙЛЫМЫЖО

Йолташ-влак! Эн ондак шурно погымо фронтшто ончык каймыланда тэндам саламлэм. Тэндан ончык каймашда изи огыл. ССР Ушэм мучко кыдал шот дэнэ комбайнын паша ыштымыжэ ик ийыштэ кок пачаш мэмнан нолталтын гын, тидэ ончык каймаш изи огыл. Мэмнан эл условийыштэ, тэхник шотышто чот йамдылалтшэ йэн-влак альэ шагал улмо элыштэ тидэ ончык каймаш утларак важнэ. Тэхник шотышто чот йамдылалтшэ кадр ситыдымаш дэнэ, утларакшэ мландэ паша кадр шотышто, мэмнан эл эрээк ойыртэмалтын. Пүтынэ эл мучко кадрым тэхник шотышто йамдылымаш—тидэ путырак куго паша. Тидым шукташ лу ий дэн жап күлэш. Мэ ик мыньар күчык жапыштэ тэнгэчсэ кресаньык эргэ дэн ұдыр-влак гыч капиталист эл нормым эрта-рэн шуктышо отличнэ комбайнэр дэн комбайнэрка-влакым йамдылэн шуктэнна гын, тидэ тэхник кадр куштымо паша мэмнан дэнэ шым миллиан ошкыл дэнэ ончык каймым ончыкта. Да, йолташ-влак, тэндан сэнгымашда кугу да сэрйозно. Тэ партий дэн правительствэн вуйлатышэ-влакын тэндам саламлымыштым чынжымак за-служиватлэда. *(Сово кырымаш).*

А ындэ пашан тунжым лончылаш күштыза. Шурно проблемым шуктэнна, манын мэмнан дэн

чүчкыдын ойлат. Мэмнан тэний илымэ жапым налаш гын, тидэ конэшнэ чын. Мэ тэний 5¹/₂ миллиард пуд утла шурным налынна. Тидэ калыкым ситышын пукшаш да түрлө случайлан күлэш нарэ запасым ойырэн пышташ түрыс сита. Тидэ тачэ кэчылан, конэшнэ, начар огыл. Но мэ тачысэ кэчэ дэнэ гына сэрлагалт огына кэрт. Мланна эрласэ кэчэ нэргэнат, шушаш лишыл жап нэргэнат шонаш күлэш. Эрласэ кэчэ шот гыч пашаш ончалаш гын, ыштымэ результатна мланна ситышын огыл. Шушаш лишыл жапыштэ, мут гыч 3—4 ий гыч мланна шурно мыньар күлэш лийэш? Мланна 7—8 миллиард пуд дэч утла күлэш лийэш. Тэвэ йолташ-влак паша кузэ шога. Тыгэжэ, мэмнан шурно лукмашна ий гыч ийыш кушшо манын да тидэ жаплан тидэ важнэ задачым шукташ түрыс йамдылалт шушашлан мланна кызытак пашам ышташ күлэш. Ожно, револьуцо мартэ мэмнан элыштэ 4—5 миллиард пуд нарэ талукушты шурно лукталтын. Тидэ киндэ ситэн альэ укэ—тидэ вэс шот. Кэч кузэ гынат, чыланат сита, манын шотлэныт, вэт кажнэ ийын вэс кугыжанышкэ 400—500 миллион пуд нарэ шурным ужалэныт. Ожно папа тыгэ лийын. Кызыт мэмнан совет условийыштэ паша вэсэмын. Мый ойлышымат, лишыл жапыштэ, кум-ныл ий гыч

кажнэ ийын 7-8 миллиард пуд нарэ киндым ышташ мланна кызытак йамдылалташ күлэш. Ужыда, ойыртэм изи огыл. Йа 4 альэ 5 миллиард пуд, йа 7-8 миллиард пуд шурно.

Кужэч тыгай ойыртыш? Мэмнан элыштэ шурно күлэшын тыгэ кугун кушмыжым мо дэн умылтараш?

Тидэ тэвэ мо дэнэ умылтаралтэш: мэмнан эл ындэ ожнысыжо гай, рэвольуцо дэч ончыч улмыжо гай огыл.

Түнгалаш кэч тыжэчын, тошто жап дэнэ тагастарымаштэ, пытаргыш йлаштэ мэмнан промыслэнысть дэн ола шагал гын кок пачаш кушкыныт. Кызыт мэмнан ола, олаштэ илышэ калык промыслэнысть да промыслэныстыштэ улшо пашазэ-влак шагал гын, ожнысо жап дэч кок пачаш утларак улыт. Тидэ мом ончыкта? Тэвэ тидэ мом ончыкта: ик мыньар миллион пашайэнгым мэ йал гыч налын олаш кусныктэнна, пашазэ дэн службышым ыштэнна. Нуно ындэ молан пашазэ-влак дэнэ пырля мэмнан промыслэныстыым ончык колтэн шогат. Тэвэ тидэ мом ончыкта: ожно йалыштэ илышэ ик мыньар миллион пашайэнг шурным луктын илэныт гын, ындэ нуно шурным лукмо гына огыл, шкэат йал гыч шурно кондымым вучат. А ола-влак мэмнан кушкаш түнгалыт да шурнылан йодмаш кушкаш түнгалэш.

Тидэ шурно күлэшын кугун кушмын пэрвой причинжэ.

Умбакажэ. Тошто жапыштэ мэмнан тэхник культур кызытсэ дэч шагал ыльэ. Кызыт мэхлопокым ожнысо дэч кок пачаш шуко ыштэна. Йытын, ушмэн да моло тэхник культурым тошто жап дэч, мэ, ойлыманат огыл, йатыр шуко ыштэна. Тыжэчын мо лэктэш вара? Тыжэчын тидэ лэктэш:—тэхник культур ыштымаштэ улшо йэн-влак шурно лукмаштэ ситышын ыштэн огыт кэрт. Тыгэ гын, тэхник культур производством, хлопок, йытын, ушмэн, кэчэ шудо да моло производством эрэ утларак да утларак шукэмдаш манын, тэхник культур ыштышэ йэн-влаклан шурно запасым кугун кучаш күлэш. А мэмнан куштылго промыслэнысть дэн кочкыш промыслэныстыым мэ ончылташ шонэна гын, мланна тэхник культур производством эрэ утларак да утларак кугэмдаш вэрэштэш.

Тэвэ тыланда шурно күлэшын кугун кушмын кокымшо причинжэ.

Умбакажэ—тошто жапыштэ талукушты мэмнан 4—5 миллиард пуд пырчым ыштат ыльэ,—манын мый ойлышым. Кугыжаныш министр-влак тунам тыгэ ойлат ыльэ: „шкэ ситышын кочкаш огына түнгал, а киндым вэс кугыжанышлан ужалаш түнгалына“. Ситышын кочдымо йэн-влакшэ ко ыльыч? Конэшнэ, кугыжан министр-влак огыл. Ситышын кочдэ илышэ йэн-влак тидэ 20—30 миллион йалысэ йорло, нуно кугыжан министр-влаклан границэ вэс могогырыш киндэ ужалаш йон лийшашлан, чынак ситышын кочкын огытыл

да пелэ шужэн илэныт. Тыгэ тошто жап годым ыльэ. Кызыт мэмнан йөршэш вэс жап. Калыкым ситышын кочдэ илымашкэ совет правитыльствэ ок шуктыкто, тыгэ ок ыштыктэ. Тэвэ ындэ коккум ий мэмнан йорло-влак укэ улыт, паша укэлык пытэн, ситышын кочдымаш йомын да мэ улан корныш пэнгыдын тошкалын улына. 20-30 миллион шужышо йорло-влак кушко кайэныт,—манын тэ йодыда? Нуно колхозыш пурэныт, тушто пэнгыдэмыныт да тушто улан илышым сэнымаш дэнэ ыштат. Тидэ вара мом ончыкта? Тэвэ тидэ мом ончыкта: шэмэр кресаньыкым пукшашлан ындэ тошто жап дэч йатыр шуко киндэ мланна күлэш, вэт тэнгэчсэ йорло, колхозлаштэ пэнгыдэмдалтшэ кызытсэ колхозник-влаклан шкэныштын улан илышым ышташ киндэ ситышын лийман. Тэ шинчэда, нунын киндэ ситышын уло да адак утларак лийэш.

Мэмнан элыштэ шурнылан йодмаш путырак чот кушмын кумышо причинжэ тыгай.

Умбакажэ шэмэр-влакын материальнэ положэнышт йатыр сайэмын, илаш сайырак, вэселарак лийын,—манын ындэ мэмнан дэн чыланат ойлат. Тидэ конэшнэ, чын. Но тидэ, калыкын ожнысо жап дэч утларак писын шукэмаш түнгалмашкэ нангайа. Колымаш шагалэмын, шочмаш шукэмын да калык йатыр утларак йэшаралтэш. Тидэ, конэшнэ, сай да мэ тидым саламлэна (*зальыштэ йывыртэн тарванымаш*). Кызыт мэмнан кажнэ ийын кум миллион нарэ калык йэшаралтэш. Тидэ кажнэ ийын пүтынь Финляндий нарэ йэшаралтэш (*чылан воштылыт*). А тидэ тышкэ нангайа, эрэ утларак да утларак калыкым пукшаш логалэш.

Тэвэ тланда киндылан йодмаш кушмашын адак ик причинжэ. Пытаргышлан адак ик причин. Мый йэн нэргэн да нунын киндылан йодмашышт кушмо нэргэн ойлышым. Но йэнгын кочкышыжо ик киндэ гына огыл. Тудлан адак шыл, койа күлэш. Ола кушмо, тэхник культур кушмо, калык шукэмме, улан илыш—чыла тидэ шыл, койа күлэшым кугэмда. Тугэжэ, калыкын шыл продуктылан кушшо йодмашыжым шуктэн шогашлан вольык ашнымашым сай шындаш, полдра да тыгыдэ вольыкым шуко ашнаш күлэш. Тидэ чыла раш. Но вольыклан шурно запасым кугун ыштыдэ вольык ашнымаш кушмо нэргэн шонаш ок лий. Кушшо да шарлышэ шурно озанлык гына вольык ашнымашым кушташлан күлэш условийым ыштэн кэртэш.

Тэвэ тыланда мэмнан элыштэ шурно күлэшын путырак чот кушмыжын адак ик причинжэ.

Тыгай, йолташ-влак, мэмнан элын түсыжым вож гычак вашталтышэ да лишыл жапыштэ кажнэ ийын 7-8 миллиард пуд мартэ шурным ышташ мэмнан ончылан умбак шуйыдэ шуктышаш задачым шындышэ причин-влак.

Тидэ задачым шуктэн кэртына мо? Да, кэртына. Тыштэ ормаш лийын ок кэрт.

Тидэ задачым шукташлан мо күлэш?

Тидлан эн ондак, мэмнан мландэ пашаштэ озанлык зуйлатышэ формо тыгыдэ огыл, шолдра озанлык лийман. Молан лач шолдра? Тидлан, шолдра озанлык гына кызытсэ тэхникым кучылт кэртэш, шолдра озанлык гына кызытсэ агротэхник шинчымашым ситышын кучылтын кэртэш, шолдра озанлык гына мландэ ўангышым кўлэш сэмын кучылт кэртэш. Капиталист эллаштэ мландэ пашан вуйлатышэ формо йэдиноличнэ тыгыдэ озанлык, тушто шолдра озанлык мландэ кучышо изи групын поймыжо да крэсаньыкын кугу ужашыжым толымо (агымэ) дэнэ ышталтэш. Тушто толымо крэсаньык-влакын мландышт мландэ кучышо пойан-влак кидыш кусна, а крэсаньык-влак шкэшт, шужэн колаш огыл манын, нинэ мландэ кучышо-влак дэк паша ышташ кайат. Мэ тидэ корным йонгылышлан да толышылан шотлэна. Тудо мланна йордымө. Садлан мэ мландэ пашаштэ шолдра озанлык ыштымэ вэс корныш шогалын улына. Мэ тыгыдэ-крэсаньык озанлыкым куго колэктыв озанлыкыш ушымо корныш, мландым колэктывнэ паша дэнэ обработлымэ да шолдра озанлыкын чыла йонжым да вийжым кучылтмо корныш шогалын улына. Тидэ—колхоз корно. Мланна ындэ шолдра озанлыкын колхоз формыжо мэмнан мландэ пашан вуйланышэ формо лийын шога мо? Да, лийын шога. Мэмнан ындэ пўтынь крэсаньыкын 99 процентшэ нарэ колхозлаштэ улыт. Тыгэжэ, мландэ пашаштэ шолдра озанлык, вуйланышэ формо колхоз озанлык—мэмнан ындэ шинча ончылнак.

Тидлан, кумышыжлан, колхозын мэмнан шолдра озанлыкын сай мландыжэ ситышын лийман. Тыгай мландэ мэмнан колхозын уло мо? Да, уло. Тэ шинчэда, кугыжан помэшыкын да кулакын чыла мландышт колхозлан пуымо. Тэ шинчэда, тидэ мландэ колхозлан курмэш кучэн илаш пэнгьдэмдымэ. Тыгэжэ, шурным шукэмдаш колхозник-влакын сай мландышт ситышын уло.

Тидлан, кумышыжлан, колхозын тэхникэ, трактыр, йал озанлык машин, комбайн ситышын лийман. Ышкэ умлэда, ик кид дэнэ гына пашам ыштэн мўндыркө от кай. Тыгэжэ, колхозлан шурным шукэмдаш пойан тэхникэ кўлэш. Колхозын тыгай тэхникшэ уло мо? Да, уло. Да ончык каймына сэмын тидэ тэхник эрэ шуқырак лийэш.

Тидлан, пытаргышэш, колхозлан тэхникым кучылт моштышо, тидэ тэхникым устан кидыш налшэ да тудым сайын умлэн налшэ йэн-влак, кадр-влак кўлыт. Колхозын тыгай йэн-влакшэ, тыгай кадр-влакшэ улыт мо? Да, улыт. Чын, альэ шагал, но тугэ гынат, нуно улыт. Тидэ совэшаньыштэ сай комбайнэр дэн комбайнэркэ-влак улыт да нуно колхозлаштэ улшо комбайнэр дэн комбайнэркэ-влак армийын изи ужашыжэ гына улыт. Тидэ совэшаньэ колхозлаштэ тыгай кадр лиймым ончыкта. Чын, нуно, тыгай кадр-влак, альэ шагал улыт, тыштэ, йолташ-влак, мэмнан эша тўн чарак. Но тидэ кадр-влак мэм-

нан талук да тылзэ дэнэ огыл, а кэчэ да шагат дэнэ кушкаш тўнгалын, тидлан оршаш укэ.

Тыгэ лэктэш, шушаш лишыл жапыштэ кажнэ ийын 7-8 миллиард пуд шурным ышташ мэмнан чыла условий уло.

Тўнжө ындэ тыштэ: кадр-влакым йамдылаш, кадр-влакым туныкташ, почэш кодшо-влаклан тэхникым кидыш налаш полшаш, тэхникым кидыш налын да тудым ончык колтэн кэртгшэ йэн-влакым кэчэ гыч кэчыш кушташ. Тўнжө ындэ тыштэ, йолташ-влак.

Комбайн дэн комбайнэр-влакым поснак ончалаш кўлэш. Тэ шинчэла, шурно лукшо озанлыкыштэ эн отвэтствэнэ паша—шурно погымаш. Шурно погымаш—сэзоно паша да тудо вучаш ок йоратэ. Жапыштыжэ погэн налынат киндан лийат, вараш кодынат—йомдарэнат.

Комбайн шурным жапыштэ погэн налаш полша. Лобогрэйкэ дэнэ шурно погымо годым пэш шуко шурно йога, йомэш. Эн ондак тўрэд налаш, вара кылташ пидаш, вара каваныш погаш, вара шиймэ машин дэкэ шупшыкташ—тидэ чыла йомдарымаш да йомдарымаш. Тидэ систэм дэнэ шурно погымо годым мэ шурно лэктышын 20-25 процент нарэ йомдарэна, тидым чыланат раш шинчат. Комбайнын кугу значэныжэ тыштэ: тудо тидэ йомдарымашым пэш чет шагалэмда. Пашам шинчышэ-влак тыгэ ойлат: чыла мола ик гай условийыштак лобогрэйкэ дэнэ шурным погаш гын, комбайн дэнэ погымо дэч шурно лэктыш кажнэ гэктарлан 10 пуд шагал лийэш. Пырчан шурно ўдымө 100 миллион гэктарым налаш гын, тыштэ лобогрэйкэ дэнэ шурным погымо годым миллиард пуд шурно йомдаралтэш. Палэ, мэмнан ўдымө шурно 100 миллион гэктар дэч утла уло. Тидэ 100 миллион гэктарыштэ шурным комбайн дэнэ погэн ончыза, комбайн пашам сайын ыштыжэ, тыгэ тэ ик миллиард пуд шурным уто дэнэ налыда. Ужыда, цифр изи огыл.

Комбайнын да комбайныштэ паша ыштышэ йэн-влакын значэныжэ тэвэ могай кугу. Тэвэ молан мый шонэм, мландэ пашашкэ комбайным пуртымаш да шуко комбайнэр дэн комбайнэркэ кадрым куштымаш—эн кугу задачэ.

Мутэмым кошартымэ годым, мый шкэ шонемашэмьм каласынэм: тэвэ молан, мэмнан комбайнэр дэн комбайнэркэ-влак кэчэ дэнэ огыл, шагат дэнэ кушкышт, нуно комбайн тэхникылан тунэмьн да тидэ пашалан шкэ йолташыштым туныктэн, пытаргышлан, мэмнан элын йал озанлыкыштэ чынак сэгышэ-влак лийышт.

(Рўжгэ, кужын сово кырымаш, „Ура!“, „Вийан лийжэ йоратымэ Сталин!“)

Адак кок мут, йолташ-влак. Мэ тыштэ президиумышто шыпак кутырышна да шонэна, сай пашалан тидэ совэшаньыштэ улшо-влаклан эн кугу наградым—ордэным пуаш. Тидэ пашам, йолташ-влак, лишыл кэчылаштэ шукташ шонэна.

(Кужын, рўжгэ сово кырымаш, „Ура!“ кычкырымаш, „Сталин йолташлан тау!“)

КОМСОМОЛ ОНЧЫЛНО ШОГЫШО ЭН КҮЛЭШ, КУГУ ПАША

(Н. К. Крупскаяан сэршыж гыч)

Комсомолын ыштышаш пашаштыжэ эша ик кугу, пэш күлэш паша шога—Комунист парти-йын уло Совет Ушэм мучко шэмэр ўдрамашым кул шот-гыч утараш тыршымэ пашажым, мучаш шумэш комсомол ушэмлан ыштэн шукташыжэ пэрна.

Ўдрамаш-влакым кул шот гыч утарымэ, созна-тэльностышт кушкын толмо нэргэн ойлымашын күлэшыжат укэ. Тидым чыланат ужыт.

Ты сэршыштэм мый кызытсэ жапыштэ ком-сомол ончылно, утларакшым комсомолышто шо-гышо активнэ ўдрамаш-влак ончылно шогышо тўн паша нэргэн ойлынэм.

Ончыл йэн-влак шкэ почэшышт олаштэ, йа-лыштэ моло вэрэат уло рвэзэ ўдрамаш массым вўдэн нангайман; ты шотым нигунамат, нигуша-нат ик минутланат мондымо окўл. Мэмнан ком-сомолышто шогышо ончыл ўдыр-влакна пэшак сылнэ улыт, тугэ гынат, чыла самырык ўдрамаш-влакым налына гын, мэ эша нунын коклаштэ, илышыштэ, йулаштэ йатыр тошто косам ужнына. Ты шотышто шуко пашам тыршэн ышташна пэрна.

Тошто коса манмаштэ ик тошто годсо коса—тидэ ўдрамаш-влакын культур фронтышто вараш кодын шўдырнымашышт лийэш. Ты культур па-шаштэ вараш кодмаш—ўдрамашын, самырык ўды-рын пашаштыжэ, тудын мэр пашаштыжэ пэшак чот мутайкала. Грамотлан тунэмэ пашаштэ гын, мўнгысў, сурт кўргў паша, чараклэн шогэн. Ожно изи ўдырым мўнгыштыжў аважлан полшаш да изи-аза ончашлан лийын школыш тунэмаш кол-тэн огытыл.

Ты кўшнў ончыктымо шотым пытараш „куш-кын шогышо йоча, ўдыр икшывэ-влакым 8 ийыш шумэкэ ойыртэмьн туныктымаш закон“ пэш ку-гун полша. Мэмнан тыштэ туныктымаш пашаштэ у закон кузэрак илышыш пурталт шогымо дэн утларакшым самырык ўдыр-влакым „уважитьэльнэ причинэ“ манмэ дэн тунэмаш коштым чарымэ да самырык (изи) ўдыр-влакын мўнгысў, сурт кўргысў пашашт урок йамдылаш мэшайымэ шо-тым пэш эскэраш күлэш. Тыгай шылтык-влакым пэш шекланаш күлэш да тудым йўршэш пыта-раш тыршыман.

Но тыштэ изи-ўдыр-влак нэргэн вэлэ ок ой-лалт—нуно кызыт тошто шот дэч пэшак кугун ончык кайэныт да сай илышыштэ улыт.

Тугэ гынат, самырык ўдыр-влакын шинчымац дэн палымашыштым шарымаш, вийандымаш шо-тышто, утларакшым йалыштэ паша эша пэш на-чар кайа.

Ильичын „кажнэ кухаркэ кугыжанышым вуй-латэн моштыжо“ манмэ мутшым кызыт кажнэ самырык ўдрамашат шинча,—но тидлан тунэмаш күлэш, тидым ыштэн мошташ күлэш, тидлан шуко шинчаш күлэш да тошто шот дэчын кызытсэ жапыштэ эша утларак шинчымаш күлэш.

Тунэмдымашым, грамот палыдымашым пыта-раш күлэш. Тугэ гынат, тыгылай грамот шинчы-маш гына, сэрэн лудын моштымаш гына, ка-лыкклан ок ситэ. Совет элын кызытсэ озанлык дэн илышыжэ тошто шот дэч пэш кугун вийнэн. Сандэнэ кызыт калыкклан пумо шинчымаш умба-кыжым шагал лийэш, ты шот дэн кажнэ айдэмэ шкэ шинчымашыжым кажнэ кэчын вийандэн, виктарэн толын кэртшэ да ты шинчымашым паша ыштымашкыжэ, мэр пашашкыжэ да уло илышыжым социалист корно дэн виктарэн тол-малыкыжэ пуртэн шогыжо.

Паша ыштымэ тарманым пырляштарымэ, йал-озанлыкым колэктивлымэ, уло кугыжаныш озан-лыкым план почэш виктарымэ—тидэ пэш кугу паша. Тидэ пашам ышташ культурно йэн күлэш.

Кызыт шагал шинчымашым пыгарыман. Гео-графийым, айдэмын, калыкын илэн толмо исто-рийжым шинчыдымэ, пўртысыштў вашталтышым умлыдымо, йыр-ваш мо лийын шогымым умлэн моштыдымо, пашаштэ, илышыштэ у вашталты-шым пайдаланымэ йўным умлыдымо да кузэ, ку-жэч шкэ шинчымашым шараш лийым палыдымэ айдэмэ—тунэмдымэ айдэмэ.

Кугу йэн туныктымэ школлам кумдан шарымэ, тудын системыжым вийандымэ вэрч комсомоллан тўрлў сэмын кучэдалаш күлэш. Жапыштэ тунэ-маш пурэн кэртдымэ ырвэзэ-влак нэргэн утла-рак шоналтыман. Тыгай ўдыр-влак коклаштэ йа-тыр уло. Нунын коклаштэ комсомол организа-цийлан утларак пашам ыштыман. Тидэ паша пэш күлэш, пэш кугу паша.

Вашталт толшо илыш—йэш нэргэнат, ватэ-ма-рий илышкокла нэргэнат, йоча дэн нунын авашт-ачашт илыш кокла нэргэнат да кушкын шогышо йоча-влакым ончэн-куштымо нэргэнат пэш кугу йодышым мэмнан ончылно шынден.

Ты йодыш-влак самырык йэн-влакым утларак шоныкта. Ты йодыш-влакым комунист мораль нэгыз почэш вэлэ правильнэ разрэшайаш лийэш. Ты шотышто эн кугу, эн тўн нэлылык—илышым тошто сэмын ончымаш, шукыж годым койшан у вургэмьм чийэн, илышыштэ, йулаштэ мутайкала. Тыштэ кугу шекланымаш күлэш. Утларакшым йэшым, йоча-влакым ончымэ, куштымо пашаштэ

тошто поян койышым пуртымо дэч эн кугу шекланымаш лийман.

Эшэ Маркс дэн Энгельс йэш нэргэн тыгэ сэрэныт ильэ: „Ўдрамаш дэн пөрийэн пырля ушнымаштэ у формо пролетариат коклаштэ вэлэ лектын кэртэш,— ўдыр дэн качэ ушнымаштэ пагалымэ, йөралтымэ дэн, кэлгын ўшанымэ дэн, икгай шонымаш дэн вэлэ лийын кэртэш; ўдырын альэ качын поянлыкшылан вэрчын ушнымашлан илышыштэ вэр лийын ок кэрт“.

Ўдыр-качэ ушнымаш шотышто ўдырамашым тошто нэлэ кул шот гыч лекташ Совет права пэш кугу йөным ыштыш.

Тугэ гынат, илышыштэ эша тошто коса пэш йатыр уло. Тыгэдэ поянла, кулакла шонымаш илышын чыла лончышкыжат у вургэмым чийэн, пураш тырша.

Ўдрамашым модыш сэмын ончымо койыш илышыштэ альэ кызытат уло. Тачэ ик ўдыр почэш, эрла вэсэ почэш куршталмаш, шкэм шала колтымаш, ўдрамашым айда лийжэ ончымаш—комсомолэц-влак коклаштэ укэ шонэда мо? Модына, воштылна, жапым эртарэна, пырля ушнаш эша эррак. Самырык ўдыр мўшкырым нумалэш ман мом ойгыраш, абортым ыштыжэ. Тидэ—йөралтымаш огыл, тидэ ўдрамашым айдэмэ сэмын ончымаш огыл, а модыш сэмын ончымаш.

Тыгэдэ, ышкэ сэмын илаш тодашышэ озанлык мэр паша дэч срдыштэ шогэн, илышыштэ тошто коса пэш кэлгын шогэн да ольан пытаралт толын. Иал озанлык колэктивлымэ дэн уло паша ыштымаш шот вашталтмэ дэн ўдрамаш кул шот

гыч лэктэ. Колхозышто ўдрамаш пөрийэн гай ик төр лийын, тудат паша йэнлан шотлалташ тўнгалыэ, сандэнэ тудын праважат, пөрийэн дэн ўдрамаш илыш коклажат вашталтэ; йэш илыш кокла йөршэш вашталташ тўнгалын.

Мэмнан элыштэ пэнтгыдэ социализм нэгызым ыштымэ, шэмэр калыкын сознательностьшо кажнэ шагат дэн кушкын толэш. Кызыт партий, комсомол, профсоюз да Совет орган-влак калыкын культуржым нёлташ пэш чот пижыныт. Кызыт ындэ илыш сайэмшашлан чыла материальнэ йөн уло, мутлан, у илэм пөрт-влак ышталтыт, обществэннэ столовой-влак, йаслэ, йоча сад, клуб, культуро дэн канымаш парк-влак т. м. кушкыт, вийнэн толыт. Сандэнэ йэш илыш коклаштэ ваш-ваш иктэ вэсылан ўшанэн, икгай шонымаш дэн, иктэ вэсэ дэк кэлшэн лиймашыжэ ваш-ваш йөралтэн, куанэн илымаш дэн у йула кажнэ кэчын утларак да утларак пэнтгыдэм толэш.

Пытартышлан воспитаньэ нэргэн каласынэм.

Ўдрамаш кызыт авай огыл гын, илэн толын авай лийэш. Тудын авай лийшашлык кумылжо пэш кугу. Ты ава лийшашлык кумыл—кугу вий, тудо авалан кугу куанымашым пуа.

Ава—йочам шочын вочмэкак, ончэн кушташ тўнгалэш. Тудо изи йочам кузэ онча, кушта, йочат тугайак лийэш. Ачажэ-аважэ кузэ ончэн-куштэн, могай койыш-шоктыш дэн йоча ончылно шогылтыныт—ты шот йочан койыш-шоктышыжо кугу лиймэкыжат кодэш. Тыштэ тўн йодыш—йочам изиж годым, кузэ ончэн кушташ.

„КАДР ЧЫЛА РЭШАТЛА“ МАНМЭ МУТШЫМ ШУКТЫМАН

Самырык ўдрамаш-влакын пэрвой область погынымашыжэ Горький Крайкомол сэкрегар Потапов йолташ тыгэ ойлыш:

— Йошкар-Олаштэ промыслэн дэн озанлык прэдриятыштэ чылажэ 53 процент самырык ўдрамаш пашам ышта. Вуйлатымэ пашаштэ гын 10 процент вэлэ. Тидэ пэш шагал. Самырык ўдрамаш-влакын ончыл йэнгыштым вуйлатымэ пашашкэ шупшаш кўлэш. Производствышто улмо сэмынак, нуно рэшайышэ вэрым налышт.

Марий областыштэ национальнэ кадырым кушташ чыла йөнат уло. Ложаш йонгыштымэ заводысо комсомол организацым налына. Тушто марий ўдрамаш иктэ вэлэ. Производствышто ышкэнан национальнэ кадырым кушташ кўлэш. Комсомол организацылан тидын вэрч чот кучэдалаш кўлэш.

Тунэмашым нална. Тэвэ тидэ погынымаштэ кочэгар Гаврилова шинча. Комсомол полшымо дэн тудо тидэ профэсийлан тунэмын. Тудын тунэммыжэ дэн шинчымашыжэ гына шагалрак. Тудлан тунэмаш полшаш кўлэш. Тэвэ адак Марбумстройын 2-шо участэ бригадир Толстова йолта-

шым нална. Тудо ышкэ тыршымыжэ дэн бригадирышкэ лэктын, ончыл йэн лийын. Но тугэ гынат тудын тунэммыжэ шагал. Тудлан тунэммыжым, шинчымашыжым нёлталаш полшаш кўлэш. Вэт ышкэат шинчэда, тэхник ончыко кайа. Тэхникым палшэ, тунэмшэ йэным кушташна кўлэш.

Кўкшэ шурно лэктыш вэрч кучэдалмаштэ тэхник ончыл тўн вэрым налэш. Ленин комсомолын 1936 ийыштэ йал озанлыкыштэ тэхник экзамэн вэрч чот кучэдалмэ ий лийжэ. Тидлан лийын йал озанлык тэхникым тунэмме шотышто ончыл гочак кугу пашам ышташ кўлэш.

Комсомоллан культур фронтыштат, марий йалын йўлаштэ улшо феодалнэ косаж дэнат чот кучэдалашыжэ возэш. Сорока, шарпан, шымакшым ўдрамаш кызытат чылт кудалтэн огыл. Тидэ ўдрамашлан ончыко кайашыжэ пэш чаракла.

ВКП(б) Рўдө Комитэт дэн Сталин йолташын мэмнан ончылан шындымэ задачыжым Марий область комсомол дэн самырык ўдрамаш-влак шуктат ман ўшанаш лийэш.

САМЫРЫК ҰДРАМАШ-ВЛАКЫН СҮЭЗДШЭ

10 йанвар гыч тўнгалын 13 йанвар маркэ Йошкар-Олаштэ область кўргысў самырык ўдыр-влакын сўэздышт эртаралтэ. Сўэздышкэ область кўргысў эн сай ударник, пашаштэ примэрым ончыктышо рвэзэ ўдыр-влак толыныт ыльэ. Тидэ сўэздыштэ нуно кок докладым колыштыч. Ик докладшым, ўдрамашын ожнысо ылышыжэ дэн кызытсэ ылышыжэ нэргэн Обком сэкрэтар Сапайэв йолташ ыштыш. Вэс докладшым, кызытсэ жапыштэ рвэзэ ўдыр-влак ончылно могай задачэ шогымо нэргэн Обкомомол сэкрэтар Микин йолташ ыштыш.

Сўэздышкэ толошо ўдыр-влак-доклад почэш прэнийыштэ пэш шуко сай ойым ыштышт. Нунын ойлымыштым шушаш, фэвраль номэрэш пэчэтлэна.

Пўтынэ айдэмэ тукумын пэл калыкшэ—тидэ ўдрамаш-влак. Могай нэлэ ылышым тудо илэн, могай йўсым тудо чытэн. Кугыжан закон тудым айдэмэш шотлэн огыл. Пўрйэн тудым ышкэж дэч ўланэш ужын, орланэн ылымаш гыч лэкшэ шыдыжым тудо ўдрамаш тупэш лукташ тўчэн. Мыньар шинча вўд йогэн, шўргым нўртэн. Мыньар вий пытэн, ўмыр шудэ ылыш корно кўрлмў лийын. Чылажланат кугыжан строй, вўр йўшў капитализм винамат.

Мландым сургалтарышэ кугу Октябр кугыжаныш властыым сўмырал шуыш. Торэш мўшкыр капиталист, фабрикант дэн заводчик-влакым пашазэ мландэ ўмбаж поктэн колтыш. Орланэн, ойго гыч лэкшэ йўсланэн ылымылан мучаш лийэ. Пашазэ-крэсаньык правительствэ комунист партий вуйлатымэ дэнэ ўдрамашым тўр праван айдэмэш лукто Социализм ыштымэ корнышко пўрйэн дэн тўрак шогалтыш. Ўдрамашын ылышыжэ шолын лэкшэ памашла у сэмын пўрдаш тўнальэ.

Мэмнан Совет элын самырык тукумжо моткоч сылнэ жапыштэ ила. Вуйым пыштэн, вўрым йоктарэн мо вэрч кучэдалмэ, мом шонымо толын шуо. Партий дэн правительствэ самырык-влак-лан ышкэнжын шинчымашыжым, моштымылыкыштым ончыкташ, тудым атыландараш чыла ыштэн. Илаш сайрак, илаш вэсэларак лийэ! Тыгай сай да куштылго ылыш нэгызэш партий шагал мо гэрой-влакым воспитатлэн. У, сталинысэ жапын айдэмжым шочыктэн.

Ўдрамаш-влак ни могай пашаштат почэш огыт код. Социалист-стройкын чыла йыжынгыштыжат пўрйэн дэнэ тўр кайэн, ышкэ гэройлыкыштым ончыктат. Ўдрамаш кокла гыч техник, инжэнэр, писатель, профэсыр, прэдриятэ дирэктыр да моло талантан йэнгат шагал мо лэктын! Правительствын наградитлымэ самырык ўдрамаш радмат ий йэда кушкын шога. Нунын коклаштэ инициатыр, организатыр-влак шукэмыт.

Пўтынэ калыкын шўмэшыжэ чўкталтшэ стаханов-бусыгин движэнын куатлэ толкынжо ўдрамаш-влакымат тарватэн. Йурин кожтрэстын ста-

хановка ТРОФИМОВА Катям, ЗОТИНА Ньурам, Красногор чодра завод рамшицэ МИТЬУКОВАМ, Йошкар-Ола типографий стахановка АНГОНОВАМ да молымат кў ок шинчэ! Производствышто шкэ паша нормыштым нуно 250 процент мартэ тэмат. Обшэствэн пашаштэ активисткэ улыт. Почэшышт моло ўдыр да рвэзэ-влакым шупшыт.

Колхозыштат ўдыр-влак—ударницэ, йал озанлыкын стахановка-влак кушкыт. Маробисполкомын члэнжэ—комсомолка НИКИТИНА Татьяна тэний 410 паша кэчим ыштэн. Кызыт чодра йамдылымэ пашаштат паша нормым 8) процентлан эртарэн тэма. „Ушнымаш“ колхоз гыч КОНСТАНТИНОВА ударнэ пашажлан кум кана пўлўклатын. Тыгай ударницэ-стахановка-влакым машин-трактыр станцылаштат йатыр ужаш лийэш.

Самырык ўдрамаш-влакын область сўэздшэ—пўтынэ Марий областын ылышыштыжэ куаныман да кугу паша. Тидэ сўэздыштэ мэмнан областын сай ўдырышт-влак шкэ пашашт нэргэн, ылыш-йўла йодыш нэргэн, нунын дэнэ паша ыштымаштэ улшо ситыдымаш нэргэн ойлаш тўналыт. Самырык ўдыр коклаштэ пашам начар ыштымылан, нунын кўлэшыштым шуктыдымылан комсомол дэн совет да озанлык пашайэн-влак-лан тидэ сўэздыштэ ўпкўлэн ойлымымат колаш вэрэштэш. Вэт йужо комсомол организацыжэ ўдыр-влакым воспитатлымэ, нуным обшэствэн пашашкэ шупшмо шотышто нимат огыт ыштэ. Ўдырлан у йэн лийаш огыт полшо. Тэвэ район конфэрэнцыштэ мом ойлат:

— Мэмнан коклаштэ комсомолэц-влак пашам начар ыштат. Мэмнан дэнэ йўршын тунэмдымэ да шагал тунэмшэ ўдыр-влак улыт. Полигик йодыш дэнэ мланна канашымашым огыт эртарэ. Культурно канымашым организатлымэ огыл,—манэш Ронго район конфэрэнцэ дэлэгаткэ Йалкайэва йолташ.

Лопатин чодра комбинатыштэ самырык ўдыр-влак-лан тачэ мартэ ылыш услвдийым ыштымэ огыл. Пашаштэ воспитатлэн шогымо олмэш шыгырэмдат вэлэ. Тэвэ комсомолка Чистьяковам, марий ўдыр комсомолка Йушкинам паша гыч

дуктын улыт. Нунын кэлшydэ вэс пашашкэ дусарэн улыт. Комсомолко-влак партприкрэплэный дэк полышым йодаш мимэкишт Кокарэв мыскылмыла, кидым рүзалтэн торэш вэлэ ойлэн Тыгай сындымэ койышым альэ йатыр вэрэ ужаш лийэш. Самырык ўдрамашым вуйлатымэ пашашкэ шупшмат күлэш вэрыштэ ок шого. Вуйлатымэ пашаштэ ўдрамаш, утларакшэ марий ўдыр-влак, шагал.

Тидэ ситыдымашым пытарымэ—партийнэ дэн комсомол организацэ-влакын ик важнэ задачышт. Удыр-влакым, самырык ўдрамашым воспитатлы-машкэ, нуным активнэ пашаш шупшмым орга-низатлымашкэ утларак ончалаш күлэш. Атыланэн шогышо политик активностыштым тўрыс кучылтын, у айдэмын шарлэн шогышо культур-жым тунэмаш ўдыр-влаклан чыла йоным ышты-ман. Төр праван айдэмэ, совет элын гражданкэ

улмо чувствым, клас палымашым, Совет мландэ ўмбалнысэ авашт сэмын күгэшнымашым—ўдыр-влакэш воспитатлыман. Оршаш укэ, самырык ўдрамаш-влакын сйээдшэ тидэ пашаштэ ышканжэ күлэш вэрым налэш да ончыкылан паша кор-ным ончыкта.

Тачэ Йошкар Олаштэ самырык ўдрамаш-влакын сйээдшэ почылтэш. Тидэ сйээд дэлэгаткэ-влакын пўтынь область шэмэр дэнэ пырля пэр-вой мутышт, йоратымэ да саламлымэ пэрвой шо-макышт, партийын да чумыр тўнья шэмэр калы-кын пагалымэ кугу вождь СТАЛИН йолташ да комунист партий вэк савырна.

Самырык ўдрамаш-влакын пэрвой область сйээдшылан салам!

Областын эн сай ўдырышт—сйээд дэлэгаткэ-влаклан салам!

Самырык ўдрамаш сйээд дэлэгаткэ-влак: ВЯЗАМИНА ШУРА (Йурин коваштэ завод гыч, стахановка), НИКИФОРОВА УЛИЙ (Косолап районьсо колхоз ударницэ)

АВА-ВЛАКЛАН ЙОЧА НЭРГЭН

В. Малайэв

Йужо йоча изиж годым қолыштдымо, үскырт лийэш. Тунам тудо мом шона, тудым ыштылэш. Шукыж годым ача-ава йочан тыгай койышыжым түрлө сэмын пытараш толашат. Иктышт— „тидым ышташ ок лий“ манын чарат, вэсышт—кокклал пурэн, лугычыштат, кумышышт—кырэнат кышкат.

Йоча кок ийыш пурымэқыжэ, йэшыштэ нигэланат эрыкым ок пу. Мом гына ужэш, чыла кидышқыжэ налаш толаша, чыла күвэр үмбақ кышка, кыра, пудыртылэш, эрэак иктаж мо дэн да йүк-йүаным ыштылэш.

Тидэ йочан орадыланымашыжэ, нэчкыланымашыжэ, койышланымашыжэ огыл, а тудын тыгэ ыштымашыжэ дэн ушакылжэ вийангэш кап-кылжэ кушкэш, адак кугу йэн-влакын илышыштым палэн налэш, нунын илышышкэ лишэмэш, илышыштэ йыр-ваш мо улмым палэн налэш (үзгар-влак—изи, кугу, куштылго-нэлэ лиймэ шотым да монь пала). Сандэнэ йочан күшнө ончыктымо койышыжым мокташ, тидым ышташ полшаш, кумылжым нөлташ күлэш.

„Тыгэжэ тудо пörтыштö мо улмым чыла пудыртыл пытара, күмыж-совлат ок код“—манын кертэш иктаж ава.

Чын. Сандэнэ йочан модышыжо пудыргышо күмыж совыла-лийман огыл. Модыш олмэш пудыргыдымо, пужлыдымо арвэрым пуыман, но модмашым чарымэ ок күл.

„Ок лий“... „Ок лий“, ит тошт, „логал ончо“, „логалаш ок лий“,—йужо йэшыштэ эрдэнак түнгалын кас мартэ йүк-йүан шокта. Пәрвойрак кугурак-влакын кычкырмыштым йоча-влак вуйышкыштат огыт нал. Варарақшым тыгай йоча шылталымылан кырэдалаш, туманлаш, лүмдылаш пижэш; кугурак лиймэкэ, уш пурмэкэ, тыгэ толашэн кугуракым сэнэн ок керт да, тудо магыраш, шорташ түналэш, а йужгунамжэ тыганьэ магырымаш-шортмаш түнғын вочмашкэ, йөрлмашкэ, (нэрвный припадок) савырнэн кертэш.

Умбақыжэ тудо үскырт, шыдэшкышэ лийаш түнгалэш да аваж ачажым чылт қолыштдымо, нунын ваштарэш осалым шонэн коштшо лийын кертэш.

Модыш—йочалан йара, арам жап эртармаш, орадыланымаш огыл, а тудлан пэш күлэшан паша; йатыр ача-ава-влак ты шотым умлыдэ, йочалан модаш эрыкым пуыдэ, нуно йочан уш-акыл кушмашыжым чараклат да койыш шоктышыжым пужат.

Йочан илышыжым кажнэ кэчын моштэн организовайэн шогымаш, йочам ончэн куштымаш—пэш кугу паша.

—Шуко годым, йочан аважэ вуйым шийэш: „Мыйын йочалан гын, нимомақ кэлыштараш ок лий. Тудлан кочкаш пуэм гын, тудо ок коч; тудым мый шыматэмат, сорастарэмат, йужгунам адак пушкыдо вэр гычат логалтэм, нимат ок полшо. Малаш возэш гын, йылтак ормаш. Тудым лүмын лүпшэн шинчэ. Вэс түкын манаш, йочам мыйын пэш нэчкэ, шкэ волья мом шона тудым ышташ толаша, иктаж мо ок кэлшэ гын, викак кычкыраш, кырэдалаш пижэш. Тыгай йоча дэн мом ыштыман?“

Тыштэ йоча титакан огыл, а тыштэ чыла шотыштат ача-аважэ титакан.

Аважын титакшэ тэвэ: тудо изи йоча дэн кугу йэн коклаштэ ойыртышым ыштэн огыл, изи йоча дэн кугу йэным ик гай ончэн.

Йочам изиж годым, түрлө түкын шыматымаш, сорастарымаш, витымэш ыштыктымаш, шүрдылмаш—изи йочам йөршэш пужэн кертэш.

Йочам ончэн-куштымо шотышто пашам тыгэрак (ыштымэ) эртарымэ чын лийэш, мутлан: йочалан кочкаш пумо годым, ок коч гын, нимо пэлэштыдэ, кычкыркалдэ, шүрдылдэ, шып гына, кычкышыжым ордыш налын шындаш, вара вэс кана йодмэшкыжэ нимомат пумо ок күл. Тыгай койышым пытарашлан, йочан шкэ йодын кочкаш түналмэшкыжэ эрэ күшнө ончыктымо сэмын ышташ.

Моло шотыштат шкэмым тыгэракак кучыман.

Йоча эн изиж годымақ, ачашт-авашт ончылно кузэрак койшашым, кузэ нунын дэч шкэ шонымашым шукташ йодшашым пэш сай шинчэн шога.

Кэч куштат, кэч мо шотыштат йоча дэн эрэак ик шот дэн пэнгыдын, ольан шогылташ күлэш. Тыгэ гына, мэ нуным сай нормальнэ ончэн-куштэн кертына, йэшыштэ нормальнэ обстановкым ышташ лийэш.

Йочам организованостылан, пэнгыдэ шотан, атан, илыш йула шотышто ышкэ ыштэн моштымашлан тунэм, күжым шогаш тудым аваж шөрым кочмыж годымақ туныктыман.

Мэмнан илышыштына эша ача-ава коклаштэ тыгэрак шокта: ава-шөр кочшо йочам жапыштыжэ пукшэн шогымо да тудын кап-кыл кушкашыжэ сай условийым ышташ күлэш, а воспитывайаш вараракат лийэш—ман ойлат. Тидэ йөршэш йонгылыш.

Науко тыгэ манэш: икшывым изиж годым вэлэ чын илышыштэ күлэш навыкым пуаш лийэш. Тудлан изиж годым вэлэ, мом шонэт тудым туныкташ лийэш.

Мутлан, изи йочам аваж-шөр кочмыж годым

вэлэ жапыштэ организованэ түгө лэкташ туныкташ лийэш; изиж годым туныктэн откэрт гын, кугу лиймэкыжэ тудым туныктэн шукташ йатыр жапым да вийым пытараш күлэш. Чын, изиж годым вэлэ йочам жапыштэ кочкаш-йуаш, жапыштэ малаш, чийаш-шогалаш, организованнэ модаш, шкэ ойжо дэн иктаж мом ышташ туныкташ уто вийым пытарыдэ, куштылгын туныкташ лийэн.

Изи йочам пожалтмэ почэш, альэ кычкыралмыж почэш викак кочкаш пуэт гын, нэралташ тунгалэш, тунамак малаш пыштэт гын, вара тудым кугу лиймэкыжэ (организованнэ) вэсэла, жап,

ласка шкэ ойан да таза йочам воспитатлаш пэш йосё лийэш.

Йочам пукшымо дэн түгө лэкмэ шумыжым эрэак жапыштэ шуктэн шогэн, тудлан модашыжэ эрыкым да шкэ шоңэн түрлө-түкө модыш ышташ эрыкым пуэн, чыла шотыштат ласкан жапым эргарэт гын, тунам тудын кап-кылжат (организмжат) пашам сай ышта, йоча сай, ласка кумылан лийэш. Тыгай йоча жапыштыжэ шкэ малаш возаш, модаш, кочкаш жапыштэ йодаш тунгалэш, адак нуным ончаш ачашт-аваштын уто жапым, вийым налаш ок тунгал.

Эрнэр Е. Н. кусарэн

Самырык ўдрамаш сйезд дэлэгаткэ-влак (шола гыч)
Музурова, Смирнова А.

ОВДОТЬАН ИЛЫШ КОРНЫЖО

Овдотья У-Торйал район, Кадам йалэш шочын. Ача-аважэ нужна йэш улыт гынат, пычкэмыш йэнг улмыштлан көра колхоз илыш дэч өрдыштө коштыч. Овдотья моло ўдыр влакымат укорно дэн кайаш чарэн шогыш. Овдотья латкандаш ийаш ли-йат кумыл ваштарэш, тошто пойан эргылан марлан кучэн пуышт. Марийжэ аракам йўн, карт дэн модын коштшо йэнг улмаш. Овдотьян ырвэзэ чонжо илыш волгалтын ончыко каймым шижын чытэн кэртын огыл. Овдотья йонгылыш корнышто улмыжым шижаш тўнгалын. 1932 ийыштэ марийжым кудалтэн кодэн Овдотья ачаж суртышко мөнгэш мийэн. Тидэ ийыштак тудо „Йошкар-Урэм“ колхозышко члэнлан пурэн. Колхоз илыш дэн пыр-ля Овдотьян илышыжэ вийнаш тўнгалын. Кок ий ликпунктышко коштын кнагалан тунэмэ, илышым йатыр умлаш тўнгальэ. Колхоз пашаштэ ударникыш лэктэ, бригадирлан тудым шогалтышт. Бригадир пашам сайын волгалтарэн шогыш, моло

пашаштат ышкэ талылыкшым, ушанлыкшым ончыктыш. Тидэ жапыштак Овдотья комсомолышко пурыш. Комсомол пашаштат тудо ышкэ сайылыкшым ончыктыш. Кадам комсомол организацэ ышкэ талэ члэнжым, Овотьям, Шэрнур Совпартшколышко тунэмаш колтыш. Совпартшколышто тудо пэш сайын тунэмэ, тушанак ВКП(б) ушэмыш кандидатлан пурыш

Совпартшкол пытармэ мөнгө кок ий Овдотья Кадам йал лудмо пөртыштө вуйлатышылан пашам ыштыш. 1935 ийыштэ Овдотья Йошкар-Ола Комвузышко тунэмаш пурыш.

Ужыда, Овдотья кузэ ончыко, у, волгыдо корно дэнэ курык ўбакэ ошкылэш.

Колхозник Соколов.

„Йошкар Урэм“ колхоз,

Кадам й/совет, У-Торйал р-н.

Овдотьян мурыжо

Ой ший куку, ший куку
Куку игэ куд игэ.
Ачан, аван кум игэ
Кумыньэкат комсомол.
Тыйат, мыйат комсомол
Пырля тунэм илэна.

Ачий авийэмлан пасибэ лийжэ

Авийэм ыштэн пасибэ лийжэ,
Ачийэм ончэн пасибэ лийжэ,
Пәтиләткым шукталаш
У илышым ышташаш.

У-Торйал район, Нэмдэ йал совет „Сталин“ колхозын 6 ийаш ўдыржө *Османо́ва Зина* тыгэ мура

Эрыкан ўдрамашын мурыжо

Окнаш шындымэ сатэмжэ кэчэ дэнэ пэлэдэш.
Мэмнан илымэ курымжо Лэнин ой дэн волгалтэш.
Кайыкын шуллыржо улдалэш да
Йобратымэ вэрышкыжэ чонгэштал кайа.
Чонгэштал кайа, шинчылдэн мура—
Кэчэ лэкмым чот мокта.
Совет элын ўдрамашыжэ Лэнин ойым чот мокта

Богданова Оксинан мурыжо.
45 ийаш ўдрамаш

Отв. редактыр **Е. Сидоркина**. Сэкрэтарь **Николаева**. Тэхредактыр **Л. Васильев**. Корэктыр **Е. Андреев**

Погаш 1936 ий 2/II пэчатъыш 13/II пумо. Мароблит № 23. Заказ № 10. Тираж 1000 экз. Кагаз кугыт 72×105/8. 2 пэчат лист. 2 автыр лист. Маргосиздатын 1-й типографийжэ, Йошкар-Ола, Совет урэм, 54

МАРИЙ ӰДРАМАШ

ЖУРНАЛ

ШЭРГЭ

ОГЫЛ.

ТУДЫМ КАЖНЭ КОЛХОЗНИЦЭ ДЭН ШЭМЭР
ӰДРАМАШ НАЛЫН КЭРТЭШ

журналын акшэ:

12 тылзэ 6 тэнгэ. 3 тылзэ 1 т. 50 ыр.
6 тылзэ 3 тэнгэ. 1 тылзэ (посна №) 50 ыр.

ПОДПИСКЫМ ЫШТАШ ВАШКЫЗА!

МАРИЙ ОБЛАСЬ КУГЫЖАНЫШ САВЫКТЫШ ТЫГАЙ КНАГАМ УЖАЛА:

И. Сталин. Йошкар армий академий тунэм пытарышэ-влакым лукмо годым ойлымжо 10 ыр.
В. Ленин дэн И. Сталин. Социалис танасымаш нэргэн 60 ыр.
К. Ворошилов. Ленин, Сталин дэн Йошкар армий 1 тэн.
Сэргэй Миронович Киров 60 ыр.
Г. Рыклин. Георгий Димитров 30 ыр.
Валэриан Владимирович Куйбышев 30 ыр.
ВКП(б) Рүдö Комитэт плэнунын резолюцыж-влак 20 ыр.
В. Молотов. ССР Ушэм конституцыш икмынбар вашталтышым пуртымо нэргэн . 30 ыр.
Карпинский. Социализм вэрч кучедалмаш (политучэбник) 2 т. 25 ыр.
В. Молотов. Киндылан картычкэ системым пытарымэ нэргэн 40 ыр.
В. Сорин. Владимир Ильич Ленин 50 ыр.
Савельев. Шарнымаш 1 т. 50 ыр.
А. С. Пушкин. Капитан ӱдыр 2 т.
Л. Н. Толстой. Хаджи-Мурат 1 т. 80 ыр.
Шиан-Ю. Совет Китайысэ йоча влак . . . 25 ыр.
Ялкайн Я. Сылнымут нэргэн мут 80 ыр.
Трахтенберг. Москвичкэ (пийэс) 60 ыр.
Веселовский. Шорык ашнымаш 25 ыр.

Д. Орай Ольга (повэсть) 2 т. —
Пантелеев. Шагат (ойлымаш) 60 ыр.
Жигков Б. Тэлэграм 25 ыр.
Сейфулина Л. Закон пудыртышо-влак (ойлымаш) 30 ыр.
Олык Ипай. Пионьэр муро (йоча почеламут-влак). 40 ыр.
А. Ф. Терехов. Пагалымэ йунат (пакчаштэ түрлö опытым ыштымэ нэргэн) 50 ыр.
Задонский. Шкэнан паша (пийэс) 75 ыр.
Либединский Ю. Арня (повэсть) 70 ыр.
Малов Ф. Куго паша (вольык ашнымэ фермысэ паша нэргэн ойлымаш) . . . 1 т. 20 ыр.
Селезньова. „Карамэль“ (куго урлык прэзым куштымо нэргэн ойлымаш) 65 ыр.
Задонский. Вэс илыш (агитпийэс) 60 ыр.
Серафимович. Йоча (ойлымаш кнага) . . . 70 ыр.
Субботин. Вэс шүм (пийэс) 65 ыр.
Тургенев И. С. Муму (повэсть) 30 ыр.
П. Власов. Пөрвöй палэ (пийэс) 35 ыр.
С. Г. Чавайн. Акпатыр (4 кыдэжан историй драмэ) 1 т. 50 ыр.
М. Горький. Аважэ (1-й ужаш) 2 т. 50 ыр.
Г. Йефруш. Йэшэм (пийэс) 30 ыр.
Осмин Йыван. У тукым (йочалан почеламут) 45 ыр.
Тургенев. 4 ойлымаш 60 ыр.

Кнага-влакым Маргизын чыла магазинлаштыжэ налаш лийэш. Заказым тыгай адрес дэн колтыза:

Йошкар-Ола, Совет урэм, 60, Маргосиздат торготдэллан.

Инв. № 26

Ц. 1926
Акт № 35